

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 14

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць:

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 14. — Рівне, РДГУ, 2001 р. — 154 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**

(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**

(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**

(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**

(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**

(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**

(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**

(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**

(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**

(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**

(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол № 8 від 30.03.2001 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2001

ПЕРЕДМОВА

Усі ігри Г.С.Швайко – багатоцільові. Тому педагог може постійно повертатися до них, допомагаючи дітям засвоїти новий матеріал і закріпити пройдений.

Розглядаючи питання про роль мовних ігор у логопедичній роботі, професор М.Ю.Хватцев вказує на те, що вони сприяють співдружності педагога з дитиною, активній увазі до мови, бажанню оволодіти тими чи іншими мовними навичками, руйнуванню старих і набуттю нових навичок мови, застосуванню нових мовних навичок у повсякденному житті.

Для виховання правильного вимовляння звуків у дітей велике значення має підготовка мовного апарату (І.І.Дьоміна, О.Л.Жильцова, А.С.Винокур). Наприклад, для постановки звука [р] необхідно, щоб язик був гнучкий, а його кінчик міг вібрувати. Для досягнення цього з дітьми проводяться різні ігри (“Конячки”, “Літаки” тощо). Під час цих ігор ігрова дія спрямована на розробку рухливості язика.

Для розвитку в дітей фонематичного слуху проводяться інші ігри: “Пізнай по голосу”, “Хто краще чує?”, “Моя буква” і ін. У цих іграх ігрова дія спрямована на те, щоб привчити дітей уважно слухати.

Підводячи підсумок сказаного, відзначимо, що дидактична гра відіграє важливу роль у формуванні звукової культури, зокрема, орфоепічної правильності мовлення дітей дошкільного віку. Мовні ігри допомагають ефективно розвивати фонематичний слух, закріплювати правильну вимову, виховувати плавність мовлення, тренувати мовне дихання та м'язи органів мовлення. Під час ігор уточнюються і закріплюються поняття та уявлення дітей, розвивається їх творча уява, мислення, мова. Дитина в подальшому швидше і легше сприймає новий матеріал, опановує новими знаннями і навичками. Таким чином, гра має широко використовуватись для формування звукової культури мовлення дошкільників, пронизувати усе їх життя, стати істинною самостійною діяльністю, що приносить радість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко А.К. Теория дидактических игр и практика их использования в детском саду: Учебное пособие для студентов. – М.: МГПИ им. В.И.Ленина, 1985. – 67 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь /Гл. редактор Н.В.Ярцева. - М.: Сов.энциклопедия, 1990. – 685 с.
3. Максиков А.И., Тумакова Г.И. Учителю, играя: (Игры и упражнения со звучащим словом). Пособие для воспит. дет. сада. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1983. – 144 с.
4. Сорокина А.И. Дидактические игры в детском саду (старшие группы). Пособие для восп.дет.сада. – М.: Просвещение, 1982. – 96 с.
5. Сучасна українська літературна мова. Підручник / А.П.Грищенко, Л.І.Мацько, М.Я.Плющ та ін./ за ред. А.П.Грищенко – 2-ге вид.перероб.і дороб. – К.: Вища школа, 1997. – 493 с.
6. Тихеева Е.И. Дидактические игры. В кн.: История советской дошк. п-ки. Хрестоматия. – М.:Просвещение, 1980. – 140 с.
7. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія. – К.: Вища школа, 1995. – 150 с.
8. Швайко Г.С. Игры и упражнения для развития речи. М.: Просвещение, 1983. –107с.
9. Янківська О.П. Дидактичні ігри в дитячому садку. Навч.-мет. посібник. – К.: Радянська школа, 1985. – 144 с.

Одержано редакцією 14.12.2000.

УДК: 371. 014

М. С. ЯНЦУР

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Знайти своє місце, свою справу в житті – дуже не просте завдання. Активність, свідомо і творча праця на кожному робочому місці є однією з найважливіших умов успішного переходу економіки на ринкові відносини. А творчість, як відомо, народжується там, де є любов до справи, захопленість нею. Вибір професії, яка відповідає інтересам, нахилам, намірам і особливостям особистості школяра – складне завдання. Воно не завжди під силу дітям і вчитель може не тільки допомогти зробити конкретний вибір, але і на протязі декількох років цілеспрямовано формувати

інтерес і любов до конкретної справи, виду трудової діяльності. Важливо, щоб діти добре орієнтувалися у світі професій, особливо свого регіону. Тому необхідно постійно проводити профорієнтаційну роботу з учнями, розпочинаючи її з перших днів перебування їх у школі.

Законом України передбачено, що загальноосвітня школа має забезпечити професійне самовизначення учнів. І як зазначається у проекті стандарту освітньої галузі “Технології”: “професійне самовизначення відбувається паралельно у двох напрямках: з одного боку, учні ознайомлюються зі світом професій, а з іншого, пізнають себе, свої можливості і здійснюють вибір з урахуванням власних можливостей і суспільних потреб” [1, 16]. Якраз тому трудове навчання, як складова частина освітньої галузі “Технології”, відіграє домінуючу роль серед інших загальноосвітніх предметів у забезпеченні професійного самовизначення школярів, на що справедливо вказує Д.О.Тхоржевський [9]. Програмою трудового навчання для початкових класів передбачено формування в учнів потреби в праці, доступних уявлень про трудову діяльність дорослих, про професії і виробництво, виховання поваги до праці людей [5].

В психолого-педагогічній літературі [2,3,6,8,10] профорієнтаційна робота в початкових класах виділяється в окремий етап, який умовно можна назвати пропедевтичним. Це обумовлено рядом факторів і в першу чергу віковими особливостями дітей, змістом та доступністю навчального матеріалу, його зв'язком з іншими предметами. Молодші школярі характеризуються малою диференціацією сприймання, яке тісно пов'язане з діями, практичною діяльністю та емоціями. У них слабо розвинута довільна увага, особливо її стійкість. Вони конкретно мислять, мають нахил до механічного запам'ятовування. У них недостатньо розвинуті вольові якості, вони мають імпульсивний характер, капризні, уперті, довірливі, допитливі. В цьому віці утворюються такі важливі новоутворення, як довільність уваги, внутрішній план дії, рефлексія. Вибір професії здійснюється на рівні рольової гри на основі інтересу до зовнішньої сторони професії. Діти орієнтуються в основному на професії, з якими пов'язані найзначніші події в житті суспільства. Відбувається активне засвоєння суспільно цінних орієнтацій. Формою прояву інтересу до професії у молодших школярів є індивідуальна чи колективна гра. Виходячи з вищесказаного можна заключити, що на цьому етапі повинна проводитись підготовча робота з профорієнтації, тобто необхідно забезпечити готовність кожного школяра до наступного свідомого професійного самовизначення. Досягнення цієї мети відбувається через реалізацію відповідного змісту роботи з профорієнтації, який визначається її завданнями.

Таким чином, актуалізація проблеми вибору професії в початкових класах передбачає:

- ознайомлення дітей з рядом масових професій, які доступні їх розумінню і охоплюють всю багатогранність світу професій;
- формування поваги до трудівників, емоційно забарвленого позитивного відношення до певних видів трудової діяльності, суспільно визнаних трудових цінностей;
- формування інтересу до пізнання своєї особистості; розвиток самосвідомості, розуміння себе, свого місця в суспільстві;
- діагностика і розвиток індивідуальних здібностей учнів в навчально-трудова і ігровій діяльності;
- формування реалістичного погляду на світ праці, його значення для конкретної людини і суспільства в цілому, впевненості у своєму майбутньому;
- проведення консультацій з батьками стосовно розвитку своїх дітей, залучення їх до самостійної пізнавально-трудова діяльності;
- формування початкових загальнотрудових умінь і навичок, здатності до взаємодії з іншими в процесі різних видів діяльності;
- виховання загальної культури праці шляхом залучення до посильних видів продуктивної трудової діяльності.

Результатом цієї роботи на даному етапі є сформоване у молодших школярів позитивне ставлення до праці, себе, суспільства, професійної діяльності і навколишнього середовища. Крім того, як відмічається в проекті освітньої галузі “Технології”, обов'язковим

результатом навчання на цьому етапі є: усвідомлення учнями важливості кожної професії для життя суспільства; розуміння учнями потреби в існуванні різних професій та відмінностей між ними; розуміння важливості і необхідності вибору професії кожною людиною; здатність осмислювати інформацію про світ професій [1]. Досягається це за рахунок реалізації таких компонентів системи профорієнтації, як професійна просвіта, попередня професійна діагностика, професійне виховання та частково професійної активізації і професійної консультації, які детально розкриті нами в ряді публікацій [2,3,7 та ін.]. При цьому в кожному з них використовуються професіографічні матеріали, які повинен вміти знаходити вчитель і застосовувати їх у своїй роботі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей початкових класів. Так, основною особливістю цих учнів є ігрова діяльність, яка переростає в навчальну. Тому при проведенні профорієнтаційної роботи перевага повинна надаватися активним формам і методам: сюжетно-рольовим іграм, екскурсіям, іграм-вправам, іграм-змаганням, шарадам, кросвордам, ребусам, загадкам і т.п. Зрозуміло, що їх необхідно поєднувати і з традиційними методами, широко використовуючи технічні засоби навчання - звукозаписи, діа-, відео-, кінофільми, включаючи й інтерактивне, яке дозволяє залучати учнів до діяльності або окремих дій, які відбуваються на екрані.

Основні відомості про професії, як показує передовий педагогічний досвід, учні отримують при вивченні всіх тем трудового навчання. Але в масовій практиці рівень профорієнтаційної спрямованості уроків не відповідає вимогам науково-технічного і соціального прогресу, що не дозволяє в повному об'ємі використати можливості занять для вирішення профорієнтаційних завдань. Тому з метою підсилення такої спрямованості трудового навчання вчитель повинен уміти проводити відбір профорієнтаційного матеріалу для уроків з урахуванням наступних критеріїв: доступність, комплексність, науково-практична значимість, оптимальність, органічний взаємозв'язок з навчальним матеріалом, системність, психолого-педагогічна доцільність і забезпеченість відповідними дидактичними засобами.

Наші дослідження підтвердили, що ефективність профпросвіти в навчальному процесі забезпечується при дотриманні наступних умов: профорієнтаційний матеріал повинен бути логічно пов'язаний з темою уроку, поглиблювати його науковість, політехнічну спрямованість, практичну значимість, зв'язок з життям; вивчення матеріалу з профорієнтації повинно здійснюватися на базі активного пошуку, створення проблемних ситуацій; профорієнтаційний матеріал повинен включати інформацію з різних сфер трудової діяльності людей, поглиблено розкриваючи відомості про професії свого регіону, спираючись при цьому на принцип міжпредметних зв'язків; профорієнтаційні відомості повинні поєднуватися з практичною пробою сил на уроках, в гуртках і т.п.; повинна забезпечуватися наступність і систематичність у формуванні в учнів профорієнтаційних знань і вмінь.

Враховуючи всі ці критерії та умови і повинна проводитися профорієнтаційна робота з молодшими школярами. Так, наприклад, після вивчення одиниці маси кілограм можна поставити завдання: провести спостереження за роботою продавця продуктового магазину і з'ясувати, з чим і як він працює, чи спілкується з людьми, які знання йому необхідні. Потім на уроках трудового навчання разом з учителем діти виготовляють макети терезів, ваг, товарів, грошей із різних матеріалів. Після цього проводиться гра, перед якою вчитель розподіляє ролі, які виконуються учнями по черзі за бажанням на протязі уроку. В грі повинні бути задіяні всі школярі разом з учителем. По закінченню гри проводиться аналіз діяльності «продавців» і з'ясовується, хто краще виконав цю роль. Така форма профпросвіти дає можливість не тільки сформуванню в учнів уяву про конкретну професію, але й формує розуміння про професійно важливі якості, які необхідні людям даної професії.

Любов до праці і бажання трудитися можна виховати тільки у праці, якраз тому приблизно 80% часу на уроці трудового навчання відводиться на виконання трудового завдання. Складаючи

план-конспект уроку, вчитель, згідно раніше складеного плану проведення профорієнтаційної роботи висуває відповідну мету і включає до нього профорієнтаційний матеріал. Це може бути знайомство з визначеною професією, інструментом, технологією виробництва, навчання певним трудовим операціям, виховання професійно важливих якостей, вивчення школярів за раніше наміченим планом чи поєднання всіх цих завдань.

Учні I-IV класів працюють з різними матеріалами(папером, картоном, природними матеріалами, фольгою, дротом, деревиною, фанерою, пластмасами, тканинами, волокнистими матеріалами), засвоюють доступні їм операції з їх обробки. Вони вчаться вирішувати завдання технічного і технологічного характеру, визнають про одержання і застосування різних матеріалів, про їх значення в житті людини, знайомляться і вчаться користуватися найпростішим інструментом для виконання тих чи інших технологічних операцій, а також з відповідними професіями. Бажано, щоб практична частина уроку була пов'язана з працею людей даної професії. Наприклад, вивчаючи розділ “Тканини і волокнисті матеріали”, діти знайомляться з професією закрійника, виконують нескладні викройки; знайомлячись з професією кравця — закріплюють отримані відомості, виконуючи різноманітні шви, пришиваючи гудзики, виконуючи дрібний ремонт одягу.

Працюючи з будівельним конструктором, школярі отримують знання про будівельні професії, їх важливість і необхідність, зміст праці людей, пов'язаних з будівництвом, навчаються моделювати будівельні об'єкти. Ці роботи допомагають розвивати у дітей технічне мислення, просторову уяву, творчі здібності, виховують повагу до будівельників. Завдання, які виконуються при роботі з технічним конструктором, знайомлять дітей з основами машинознавства і електротехніки, розвивають технічне мислення, виховують любов до техніки, вміння розібратися в нескладних технічних пристроях. Відбувається знайомство з найрозповсюдженішими і потрібними професіями машинобудування, змістом праці цих професій.

Розділ “Сільськогосподарська праця ”передбачає ознайомлення дітей з основами сільськогосподарського виробництва. Діти доглядають за рослинами, проводять досліди по вирощуванню квітів, овочевих культур, кімнатних рослин, навчаються трудитися на землі, любити її, цінувати працю людей, які працюють в сільському господарстві. Працюючи на пришкольній садибній ділянці школярі розрихлюють ґрунт, прополнують бур'яни, слідкують за ростом рослин, бачать результати своєї праці, вчаться цінувати працю інших людей. Виховувати в них господарське ставлення до землі, прагнення примножувати її багатства — одне з основних профорієнтаційних завдань, які стоять перед учителем. Вчитель повинен сформулювати в них правильну уяву про працю в сільському господарстві, навчити радіти результатам своєї праці. Тому бажано всі роботи планувати таким чином, щоб діти могли виростити рослину, зібрати урожай, підрахувати його. Цікавість дітей до праці в таких випадках помітно посилюється, виникає бажання продовжувати працювати з рослинами, доглядати за ними.

В початкових класах увага дітей повинна бути спрямована, перш за все, на знайомство з професіями їх батьків, рідних. При цьому особливо важливо не тільки обговорити ці професії в класі, але й побувати на підприємстві, в організації де працює тато чи мама, дідусь або бабуся, на їх робочому місці. Дуже добре запросити їх в школу, де вони розкажуть про свою роботу, подарують, якщо це можливо, продукцію своєї праці. При цьому важливо створити атмосферу довіри, розповідь вести широко, емоційно, щоб у дітей не виникло сумнівів стосовно того, що від них щось приховують.

Цікавою також є форма роботи, коли бібліотекар знайомить школярів з фондом шкільної бібліотеки стосовно різних професій і людей праці, демонструє книжки, розповідає про свою професію. Потім пропонує їм розшукати в домашній бібліотеці дитячу літературу про різні види трудової діяльності і принести її в школу для оформлення виставки книг на дану тему. Старі книжки діти ремонтують на уроках трудового навчання і гурткових заняттях. Під час виставки діти знайомлять своїх друзів з прочитаними і відреставрованими книжками, рекомендують їх прочитати іншим, переконують, що якраз з цих книжок вони зможуть дізнатися багато цікавого і корисного про різні професії і спеціальності. Використання різноманітних форм і методів професійної освіти сприяє активізації діяльності учнів у вивченні світу професійної діяльності, що вимагає від учителя вміння проводити пошук відповідної професіографічної інформації, робити її відбір і

систематизацію згідно загальноприйнятої класифікації професій та оформляти у вигляді інформаційних професіограм для молодших школярів [11].

Комплексний підхід до профорієнтаційної роботи передбачає проведення попередньої професійної діагностики індивідуальних особливостей молодших школярів. В початкових класах вона пов'язана з вивченням особистості учня в сім'ї і школі з використанням доступних для вчителя методів. Так, наприклад, в процесі бесід з дітьми, їх батьками та іншими членами сім'ї, спостереження за учнем вдома під час відвідувань вчитель може з'ясувати: склад сім'ї, професії і спеціальності батьків, їх освіту, посаду, яку вони займають; характер впливу сім'ї на школяра, рівень розвитку навичок самообслуговування, участь в домашній праці, ступінь самостійності при виконанні домашніх навчальних завдань; справу, якій намагаються навчити вдома, ким хочуть бачити батьки свою дитину в майбутньому і чому та інше. Арсенал вивчення особистості учня в школі набагато більший. Це: спостереження за навчально-трудовою діяльністю дітей, аналіз результатів цієї діяльності, в першу чергу трудових завдань, опитування школярів, як усне так і письмове, індивідуальне і фронтальне: бесіди, анкетування і т.п. Вони дозволяють отримати інформацію про успішність учнів, їх відношення до навчання і окремих предметів; про процес розумового (увага, пам'ять, мислення, уява, здібності) розвитку дитини від класу до класу та формування у них відповідних загальнотрудових якостей (громадська та трудова активність, відповідальність, відношення до праці та людей праці, як фізичної так і розумової, сумлінність, ініціативність, старанність, акуратність, дисциплінованість, організованість, наполегливість та ін.); задатки до різних видів діяльності (організаційні, комунікативні, артистичні, художні, практичні і т.п.); улюблені заняття у вільний час (праця, ігри рухливі чи тихі, моделювання, малювання, прогулянки на природі чи по місту і т.д.); переважаюче коло спілкування (батьки, дорослі, однолітки, друзі) та ін.

Слід зазначити, що, як показують дослідження багатьох вчених [6,8,10 та ін.], приблизно у 30% учнів стійкі професійні інтереси до обраної у майбутньому професії сформувалися вже у початковій школі. Тому результати вивчення особистості школяра вчитель повинен вміти систематизувати і заносити в спеціальний щоденник або діагностичну профорієнтаційну карту, які будуються на основі відповідної концепції системно-структурного розуміння особистості. Деякі з них описані у відповідній літературі [3,6,7,10,12 та ін.] і можуть бути використаними на практиці.

Отримані дані допоможуть планувати і організовувати профорієнтаційну роботу з учнями на основі її гуманізації та диференціації, уникаючи обезусоблення, зрівнялівки, дозволяючи своєчасно виявляти і розвивати творчих і обдарованих дітей. Результати профдіагностики повинні використовуватися таким чином, щоб активізувати бажання школярів до самопізнання і самовдосконалення. Необхідно не тільки вивчати, а проводити діагностико-корекційну роботу з учнями, готуючи їх до свідомого вибору майбутньої професії шляхом спрямованого формування у них необхідних професійно важливих якостей. Тому профдіагностика повинна проводитись систематично на основі спільної співпраці вчителя, шкільного психолога і учня та його батьків. Використовуючи її результати будується і профконсультаційна робота як з учнями, так і їх батьками. В основному її проводить практичний психолог але елементи її повинен вміти використовувати в своїй роботі і вчитель. Таким чином, вчитель на уроках трудового навчання проводить відповідну роботу з підготовки молодших школярів до професійного самовизначення, яке вони здійснюють по закінченню основної школи.

Вивчення особистості школярів тісно пов'язано з їх вихованням і розвитком. Враховуючи особливості учня, вчитель може віднайти прийоми розвитку задатків, які в нього присутні, згладжувати негативні риси характеру і т.д. Деякі діти мають добре виражені нахили, але у більшості школярів вони виявляються не зразу. Вчителю важливо виявити задатки, вказати на них дитині та її батькам, допомагати в розвитку і формуванні здібностей. Профорієнтаційна робота — це органічна складова частина навчального процесу. Починаючи з молодших класів, вона допомагає виховувати

стійкий інтерес до потрібних суспільству професій, які відповідають особливостям кожної людини. Наявність інтересу до праці і готовність працювати є одним з найважливіших показників зрілості особистості. Виховання молодших школярів в праці, в колективі є основою їх подальшого свідомого професійного самовизначення. Таке виховання вчитель здійснює на всіх уроках і в позаурочний час шляхом безпосереднього впливу на учня, а також через його товаришів і батьків.

Тому важлива роль в профорієнтаційній роботі повинна надаватись позакласним заходам. Діти цього віку з на гурткових заняттях з цікавістю займаються виготовленням виробів з паперу і природного матеріалу, з технічним і будівельним конструктором, ліпленням, пошиттям м'якої іграшки, вишиванням і т.п. Але цей інтерес не тривалий, тому, плануючи позакласну роботу, потрібно урізноманітнити її, робити цікавою для дітей. В школах поширені такі заходи, як свята, ігри, олімпіади, зустрічі з представниками професій, видатними людьми, ветеранами праці, екскурсії тощо. Вчителі практикують завдання групам, окремим школярам, які пов'язані зі збором відомостей про підприємства міста, про різні види трудової діяльності людей, професій, які потім оформляються в альбоми, виставки, стенди. Діти в позаурочний час разом з учителем оформляють куточок природи, календар природи і праці, займаються виготовленням дидактичних ігор, а інколи і самостійно виконують типові завдання, які наведені в методичних рекомендаціях до уроків праці і вибираються дітьми у відповідності з їх інтересами; працюють з конструктором.

Цікаво організовані заходи, добре сплановані заняття гуртків і груп по інтересам розвивають здібності дітей, їх творчу активність, допомагають краще взнати трудову діяльність людей, навчитися виготовляти вироби своїми руками, виховують у них почуття радості за виконану роботу, від участі в колективній праці, бажання працювати та інші якості, які необхідні для людини будь-якої професії. Позакласні заняття з праці дуже цінні: діти працюють за власним бажанням, у відповідності з інтересами, а це приносить дитині багато радості, задоволення, сприяє розвитку індивідуальних здібностей, що врешті виховує стійкий інтерес до праці і сприяє впровадженню його в режим дня учня, перетворенню в свідому життєву необхідність.

Враховуючи важливість пропедевтичного етапу профорієнтаційної роботи у початковій школі ми пропонуємо ввести спецкурс з основ професійної орієнтації в навчальний план підготовки вчителів початкових класів. В процесі його вивчення повинні розглядатися питання науково-теоретичних основ профорієнтації, психологічних основ професійного самовизначення особистості, системи профорієнтації учнівської молоді (завдання, фактори, компоненти, етапи, умови і т.д.), класифікації професій та їх опису (елементи професіографії), професійної освіти та методики її проведення в початкових класах, попередньої професійної діагностики та методів її здійснення з молодшими школярами, елементів профконсультації, професійного виховання та методики його реалізації в молодших класах. Дані питання повинні вивчатися як на лекційних, так і лабораторних заняттях. Вивчати даний спецкурс доцільно в VII чи VIII семестрі в об'ємі 32 – 36 аудиторних годин зі здачею заліку, що дозволить студентам уже під час педагогічних практик реально здійснювати профорієнтаційну роботу з молодшими школярами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні. Освітня галузь "Технології". – К.: Генеза, 1997. – 29 с.
2. Зінченко В.П., Янцур М.С. Теорія і практика розбудови системи професійної орієнтації в сучасних умовах // Збірник наукових праць «Оновлення змісту і методів психології освіти та професійної орієнтації». Наукові записки Рівненського педінституту. Вип. 4. - Рівне, РДПІ, 1998. - С. 4 -15.
3. Клімов Г.І., Седляр І.О., Янцур М.С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи (практикум) / Наук. ред. М.С.Янцур - К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1995. – 180 с.
4. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. - К., 1995. - N 15. - С. 2-7.
5. **Програма середньої загальноосвітньої школи 1-4 класи. Трудове навчання. – К.: Освіта, 1998. – С. 154 – 186.**

6. Профорієнтаційна робота із школярами. Метод. посібник для вчителів /За ред. М.П.Тименка. - Рівне, РОІУВ, 1992. – 130 с.
7. Профорієнтаційна робота в школі. Методичний посібник /Автор-укладач М.С.Янцур. - Рівне, МПУ РОЦПОН, РДПІ, 1993. – 41 с.
8. Сазонов А.Д., Симоненко В.Д., Аванесов В.С. и др. Профессиональная ориентация учащихся. - М.: Просвещение, 1988. – 223 с.
9. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Частина І. Теорія трудового навчання. – К.: РННЦ “ДІНІТ”, 2000. – 248 с.
10. Чистякова С.Н., Захаров Н.Н. Профессиональная ориентация школьников. Организация и управление. - М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
11. Янцур М.С. Основи професіографії (практикум). - К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1996. – 223 с.
12. Янцур М.С. Професійна психодіагностика (практикум). - К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1995. – 160 с.

Одержано редакцією 21.12.2000 р.

УДК: 373. 51. 09

В. В. СІЛКОВ

ВИМОГИ ДО СИСТЕМИ ВПРАВ ПРИ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОМУ ФОРМУВАННІ ПОНЯТТЯ ЧИСЛА У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вивчення досвіду роботи вчителів початкових класів показує, що значна частина класоводів не володіє теоретико-методичними основами навчання математики учнів I-IV класів. Це пояснюється тим, що вони орієнтуються в основному на зовнішні прояви результатів діяльності школярів, спрямованої на засвоєння математики, не знаючи, що відбувається у свідомості дітей в результаті тих чи інших зовнішніх впливів. Наслідком такого підходу до організації навчального процесу стає відсутність особистісної спрямованості. Шляхи подолання вказаних недоліків вбачаються, по-перше, в озброєнні вчителів початкових класів теоретико-методичними основами навчання і, по-друге, у представленні в їх розпорядження особистісно зорієнтованої системи вправ.

Розуміючи під теоретико-методичними основами навчання математики вихідні, головні положення методики навчання математики, які являють собою систему знань про навчання, виховання та розвиток школярів у процесі вивчення математики і призначені для засвоєння вчителями, нагадаємо деякі загальні закономірності, без яких не можна обійтися при особистісно-орієнтованому навчанні та складанні необхідної для цього системи вправ.

Загально визнано, що навчання приводить у рух всі пізнавальні процеси: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уяву. Для особистісного спрямування навчального процесу слід добре знати та враховувати індивідуальні особливості цих пізнавальних процесів у кожного окремого учня. Зокрема, сприймання характеризується значними індивідуальними відмінностями, які зумовлюються життєвим досвідом, інтересами, емоційним ставленням учнів до предметів і явищ оточуючої дійсності, анатомо-фізіологічними особливостями, особливостями будови органів чуття, повнотою, точністю, швидкістю, типами (аналітичний, синтетичний, об'єктивний, суб'єктивний) [1,33-35].

За свідченням Б.Баєва пам'ять не може бути поганою, а коли вчителі нарікають на пам'ять якогось учня, то це означає, що школяр не вмів нею користуватися або вчитель не знає особливостей його пам'яті. Згідно з різними основами вона може поділятися на мимовільну, довільну, механічну, осмислену, безпосередню, опосередковану, короткочасну, оперативну, довгочасну; образну, словесно-логічну, рухову і емоціональну. Найбільш помітними є індивідуальні відмінності у наочно-образній та словесно-логічній пам'яті учнів. Головний шлях врахування індивідуальних особливостей пам'яті - навчання учнів і формування у них раціональних способів запам'ятовування [1,35-37].

ЗМІСТ

Передмова	3
Бех І. Д. Особливості традиційного етапу розвитку педагогічної науки	5
Воробійов А. М. Психодіаностика міжособистісних відносин учнів молодшого шкільного віку засобами практичних методик (внутрішньосімейний аспект)	7
Поніманська Т. І. Завдання гуманістичного виховання дітей дошкільного віку	15
Бричок Б. П. Проблема мети виховання в контексті сьогодення	18
Дичківська І. М. Моделі духовного розвитку дитини в зарубіжних педагогічних теоріях	21
Маліновська Н. В. С.Ф.Русова про оволодіння скарбами рідної мови на основі засобів народної педагогіки	23
Горонаха Н. М. Ознайомлення дошкільнят з валеологічними властивостями рослин ...	25
Яниур Л. А., Джиган Н. М. Формування інтересу до зображувальної діяльності у дітей різновікової групи	28
Борова В. Є. Модель корегування вад звукової культури мовлення старших дошкільників	33
Квак О. В. Гра, як засіб формування орфоепічної правильності мовлення дітей дошкільного віку	36
Яниур М. С. Професійна орієнтація учнів початкової школи в процесі трудового навчання	39
Сілков В. В. Вимоги до системи вправ при особистісно-орієнтованому формуванні поняття числа у молодших школярів	44
Крутій В. А. В.О.Сухомлинський про активізацію навчальної діяльності молодших школярів	50
Леценко Г. П. Комунікативно-орієнтоване вивчення рідної мови в початкових класах ..	54
Бучак Н. В., Макогончук М. Г. До питання адаптаційних можливостей учнів	57
Шутяк В. Г., Шутяк О. Ф. Про графічну підготовку учнів II класу	58
Літковець О. Д. Формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей шестирічок на уроках “художньої праці”	63
Крет М. В. Музично-етичний досвід як важливий компонент формування морального світу учнів молодших класів	66
Манюк Л. В. Зміст, форми та методи формування активної громадської позиції школяра	69
Пальчевський С. С. Сугестопедичні підходи до навчання в діяльності та поглядах зарубіжних педагогів-класиків	71
Пасічник Я. А. Принципи дидактики математики та їх історичні корені	75
Крайчук О. В. Про принципи відбору змісту шкільного курсу математики	80
Кіндрат В. К., Нікітчук В. І. Василь Сухомлинський і патріотичне виховання школярів засобами фізичної культури	83
Іванова Л. І. Діалогічне навчання на уроках читання	89
Петрук О. М. Виховання творчої мовної особистості засобами української словесності ..	91
Зінченко Н. А. Формування культури відношень як інтегративна умова патріотичного виховання учнів різновікових груп	94
Філоненко М. М. Спостереження і спостережливість як активна форма пізнання навколишнього середовища	101
Трохимчук І. М., Марциновський В. П. Навчально-дослідницька робота як засіб наукового пізнання	105
Приймак О. П. Методика вивчення табличного додавання та віднімання в чотирирічній початковій школі	108
Якимчук Р. І. Проблемно-пошукові методи в навчанні шестирічних учнів	111
Свасьєв А. В. Вивчення стану здоров'я та деяких аспектів здорового способу життя серед підлітків Запорізької області	115
Колупаєва Т. Є. До проблеми вивчення “етнографії дитинства” в гуманітарному університеті	119
Пустовіт Н. А. Екологічне виховання школярів: проблеми цінностей	122

<i>Дем'янюк Т. Д., Гурінчук Л. Є.</i> Превентивне виховання дітей та молоді сільської школи в позаурочний час	125
<i>Пустовіт Г. П.</i> Екологічна освіта учнів у позашкільному закладі: теоретико-прикладний аспект	129
<i>Первушевська І. О.</i> Введення новітніх технологій в систему освіти та навчання в Україні	134
<i>Гавлітіна Т. М.</i> Національно-патріотичне виховання у позашкільному навчальному закладі	138
<i>Науменко Р. А.</i> Формування філософії здорового способу життя учнів у позашкільних закладах еколого-натуралістичного профілю	141
<i>Петренко О. Б.</i> Удосконалення професійної підготовки готовності вчителів до виховної діяльності у системі вищої освіти	146
Відомості про авторів	150

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 14

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Бричок Б. П.
Технічний редактор
КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА БОНДАРЯ А. М.

Здано до набору 20.01.2001 р. Підписано до друку 30.03.2001 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 18,56. Обл. вид. арк. 19,19. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98,
тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 14. — Рівне, РДГУ, 2001р. — 154 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20